

8. Климов С.М. Интеллектуальные ресурсы общества / С.М. Климов. — СПб.: СПбИВЭСЭП, 2002. — 199 с.
9. Косьмин А.Д. Интеллектуальный потенциал общества: формирование, оценка, эффективность использования / А.Д. Косьмин, Е.А. Космина. — М.: Экономика, 2004. — 318 с.
10. Супрун В.А. Интеллектуальный капитал — главный фактор конкурентоспособности экономики в XXI веке / В.А. Супрун. — М.: КомКнига, 2006. — 192 с.
11. Эдвинссон Л. Интеллектуальный капитал: определение истинной стоимости компании / Л. Эдвинссон, М. Мэлоун // Новая постиндустриальная волна на Западе : под ред. В. Л. Иноземцева. — М.: Academia, 1999. — С. 429—447.
12. Malhotra Y. Knowledge Assets in the Global Economy: Assessment of National Intellectual Capital / Y. Malhotra // Journal of Global Information Management. July-Sep. — 2000. — N 8(3). — P. 5—15 // Режим доступа: <http://www.kmnetwork.com/intellectualcapital.pdf>.

УДК 338.2+334

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПЕРЕХОДУ ДО ІННОВАЦІЙНОГО СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОГО ТИПУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Бандоріна Л.М., Скороход О. Б., Савчук Р. В.

У статті представлені теоретичні аспекти здійснення обґрунтованого переходу економіки України до інноваційної моделі економічного росту. Наведено аналіз умов, що склались, для формування інноваційного соціально орієнтованого типу економічного розвитку. Запропоновані основні напрямки та завдання для розвитку інноваційної політики України.

Ключові слова: тенденції інноваційного розвитку, стратегія інноваційної політики, кластерний підхід, конкурентоспроможність.

Актуальність інноваційної моделі розвитку України зумовлюється стрімким зростанням впливу науки та нових технологій на соціально-економічний розвиток, що відбувся протягом останніх 20-30 років. Нові технології докорінно і швидко змінили структуру світової економіки. Виявилося, що неспроможність країни здійснити структурну перебудову економіки відповідно до нового технологічного укладу (чи зволікання з цим) не просто гальмує її розвиток, але й призводить до економічної деградації і відсуває її на периферію світових економічних процесів [4].

Трансформаційні процеси в Україні на своєму початку були пов'язані із певною специфікою соціально-економічних перетворень, які в свою чергу провокували міжсистемну кризу, що охопила усю систему суспільних відносин. Уповільнення темпів розвитку було пов'язане із вичерпанням інерції відновлюючого розвитку, погіршенням зовнішньоекономічної кон'юнктури та втрати експортерами частки зовнішнього ринку, нестабільністю курсу гривні, а також значним підвищенням фіскального впливу та негативним впливом фіскалізації економіки на інвестиційні процеси, які значно уповільнились та відбувся відтік інвестиційних ресурсів із інноваційно орієнтованих галузей промисловості.

На відміну від пройденого Україною шляху трансформації, який засновувався на засадах масового прагнення до нормалізації суспільного і економічного життя та вибудови каркасу ринкової економіки у відповідності до логіки і законів цивілізованого розвитку, настав принципово новий етап перетворень, пов'язаний із формуванням нового суспільства, яке повинно мати постіндустріальний характер [2].

Перехід економіки України на інноваційний тип розвитку неможливий без формування конкурентоспроможної в глобальному масштабі національної інноваційної системи і комплексу інститутів правового, фінансового та соціального характеру, що забезпечують взаємодію освітніх, науко-

вих, підприємницьких і некомерційних організацій і структур у всіх сферах економіки і громадського життя. Для створення ефективної національної інноваційної системи необхідно:

- підвищити попит на інновації з боку більшої частини галузей економіки;
- збільшити ефективність сектора генерації знань, тому що відбувається старіння кадрів, зниження рівня досліджень, слабка інтеграція у світову науку і світовий ринок інновацій і відсутня орієнтація на потреби економіки;
- перебороти фрагментарність інноваційної інфраструктури;
- забезпечити підтримку інноваційного процесу протягом усього періоду генерації, комерціалізації й впровадження інновацій.

Довгострокова стратегія інноваційних перетворень вітчизняної економіки нерозривно пов'язана із соціально-ринковим вибором суспільства, переосмислення міста та ролі людини у відтворюючому процесі, розуміння того, що глобалізація змінює відносну цінність ресурсів перетворюючи інтелект та інформацію у головне багатство націй, яке легко переміщується з країни до країни. Таким чином стратегічним пріоритетом розвитку сучасної економіки є перехід до людиноконцентрованої моделі прогресу та перетворення людського ресурсу, в його інтелектуальній, інноваційній та інформаційній складових, у пріоритетний напрямок капіталовкладень.

Жорсткість вимог зовнішнього світу, побудованого на засадах інноваційних змін стосовно необхідних перетворень, і висока конкурентоздатність західного суспільства сприяє застосуванню сучасних методів організації виробництва, нових ефективних технологій, підвищенню якості продукції, зниженню ціни продукту до рівня, що відповідає витратам виробництва, стимулює раціональність та ініціює інновації.

Оскільки перехід до інноваційної моделі економічного росту країни необхідний у зв'язку з поступовим формуванням нового механізму соціального розвитку, заснованого на збалансованості підприємницької свободи та національної конкурентоспроможності. Враховуючи це, метою даного дослідження є визначення теоретичних аспектів здійснення обґрунтованого переходу економіки України до інноваційної моделі економічного росту.

Коректне з'ясування ключових проблем, що гальмують розвиток інноваційної складової української економіки, можливе лише за умови врахування вирішального значення, якого набули в Україні на початку ринкової трансформації суб'єктивні рішення, що приймаються на рівні як державних органів управління, так і окремих потужних суб'єктів господарювання, які мають монопольне становище на ринку.

Оскільки інструменти планового державного регулювання економіки були демонтовані, а ефективна влада, політична консолідація суспільства, визначені правила ринкової поведінки — відсутні, то виникла ситуація, за якої державні органи та окремі суб'єкти господарювання одержали сприятливі умови для отримання доходів рентного типу. Тому формування та реалізація політики економічної трансформації часто підпорядковувалися не загальнонаціональним інтересам, а інтересам вузького кола господарюючих суб'єктів, наближених до влади. Це призвело, зокрема, до посилення структурних перекосів в економіці і закріпленню пріоритетності експортоорієнтованих і водночас низько технологічних галузей. Такому розвитку подій сприяла і міжнародна кон'юнктура (зокрема, періоди високого попиту на продукцію чорної металургії, сектор якої у вітчизняній економіці є значним) [4].

З урахуванням цієї обставини, можна стверджувати, що головними чинниками, які гальмують розвиток інноваційної складової вітчизняної економіки, є, по_перше, фактична спрямованість державної політики на закріплення моделі економіки, що ґрунтується переважно на низько технологічних укладах; по-друге, нерозвиненість ринкових інституцій. Склалася ситуація, за якої об'єктивна незрілість ринкового середовища посилюється невідповідною державною економічною політикою [4].

Інші чинники, до яких можна віднести недосконалість (фактично, відсутність) стратегічного інноваційного менеджменту, недостатність інституційного забезпечення інноваційної діяльності, відсутність попиту на інновації, — є фактично похідними від названих [4].

На сьогодні державна інноваційна політика залишається розбалансованою та малоефективною, такою, що вимагає перманентної корекції. Досвід економічних перетворень в Україні поки що

відзначався подальшим поглибленням структурних диспропорцій в економіці, втратою наявного інтелектуального капіталу, та відповідно, зменшенням інноваційного потенціалу економіки, нестабільністю державної політики у сфері організації та фінансування прогресивних інноваційних зрушень.

Зазначена проблематика перебуває в полі зору вчених, її різні аспекти досліджувалися у працях таких українських науковців, як: О.Алимов, О.Амоша, С.Архіреєв, Ю.Бажал, Я.Базилук, В.Бакуменко, Л.Безчасний, С. Біла, М.Бутко, І.Бистряков, О.Веклич, М.Гаман, В.Геєць, В.Гусєв, Б.Данилишин, О.Дацій, А.Дегтяр, Я.Жаліло, Д.Карамішев, М.Корецький, А.Лисецький, В. Мельник, О.Суходоля, Л.Федулова, В.Чижова, А.Чухно, М.Якубовський та ін. Серед зарубіжних учених необхідно відзначити наукові праці С. Глазьева, Л. Ерхарда, К.Микульського, Б.Санто, Й. Шумпетера та інших.

Проте, незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі аспекти державного управління інноваційним розвитком залишилися невирішеними. Так, подальшого дослідження потребують теоретичні засади формування й реалізації державної інноваційної політики, не достатньо обґрунтовано систему державного регулювання інноваційної діяльності, не визначено методичні підходи до оцінки ефективності державної інноваційної політики, не розроблено модель державного управління розширенням виробничих можливостей економіки, не визначено зміни наукових параметрів національної економіки, не розширено підходи до моніторингу системи державного управління діяльності підприємств реального сектору економіки, не удосконалено систему державної підтримки розвитку інтелектуального капіталу, не розширено функції державного управління інноваційною діяльністю, не удосконалено напрями державної інноваційної політики, не запропоновано напрями розвитку малих та середніх інноваційних підприємств в Україні [5].

В Україні нагромаджений економічний, підприємницький та інституційний потенціал, який може забезпечити перехід країни від посткризового відновлення до динамічного розвитку на основі ринкової соціально орієнтованої моделі економіки. Формування нової якості економіки є надзвичайно важливим для майбутнього України. Нинішній низький за європейськими мірками рівень життя населення, розрив у доходах різних його груп є однією з причин нерозвиненості «середнього класу», низького ступеня довіри українських громадян до всіх інститутів влади. Подолання теперішнього соціального песимізму і апатії на основі нових соціальних і економічних стандартів забезпечить гарантії стабільного розвитку української демократії і самої української державності.

Заходи щодо забезпечення позитивної економічної динаміки та макроекономічної стабільності не розглядаються як самоціль, а повинні мати чіткий соціальний вимір, який виражатиметься у:

- забезпеченні випереджаючих темпів зростання заробітної плати порівняно з темпами інфляції;
- послабленні диференціації доходів населення та наближенні їх рівня до економічно обґрунтованої вартості праці;
- постійному зростанні соціальних стандартів життя та поетапному наближенні їх до європейських норм.

Інноваційна система України зараз переживає не найкращі часи свого становлення та розвитку. Перерозподіл сфер впливу міністерствами і відомствами не дозволяє створити дану систему як систему організаційно-економічного та інформаційного забезпечення розвитку інноваційних процесів на рівні держави, а тим паче – дати змогу даній системі розвиватися, поширюватися і ефективно працювати. Але аналіз тенденцій інноваційного розвитку України надає можливість визначити не лише проблемні питання, а й позитивні сторони цього процесу, такі як створення сприятливих ринкових умов для впровадження інновацій у виробничу діяльність та побут населення; поступове зростання бюджетного фінансування потреб науково-технічного розвитку; формування потенційних передумов зростання попиту на інноваційну продукцію у вітчизняній економіці; зростання споживчого попиту суб'єктів національної економіки на інноваційні продукти, технології, знання; активізації участі українських виробників у конкуренції на зовнішніх ринках, які висувають додаткові жорсткі вимоги до їхньої інноваційної відповідності та ін. [1].

З огляду на те, що головними завданнями стратегії інноваційної політики України є забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного, виробничого та підприємницького потенціалів, розробка та впровадження механізму активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, поширення інновацій в усіх сферах національної економіки, національна стратегія, яка ор-

ієнтована на формування інноваційної моделі розвитку, повинна поєднувати наступні напрямки.

Перший напрямок - створення економічних і соціальних умов підвищення освітнього рівня населення, рішення проблеми безперервної освіти.

Другий напрямок - стимулювання підприємницької активності й залучення капіталу в економіку, у тому числі поліпшення умов доступу організацій до фінансових, інформаційних і інших ресурсів.

Третій напрямок - формування національної інноваційної системи, що забезпечує ефективну інтеграцію вищої освіти і науки, а також створення потужного науково-технологічного комплексу, що забезпечує досягнення лідерства України в наукових дослідженнях і технологіях по пріоритетних напрямках.

Четвертий напрямок - розвиток високотехнологічних галузей і технологічна модернізація економіки, що припускає ефективне вбудовування інноваційних рішень (у тому числі управлінських і маркетингових) в існуючі технологічну й виробничу структури.

П'ятий напрямок - розширення й зміцнення зовнішньоекономічних позицій України.

Шостий напрямок - стимулювання розвитку інноваційних кластерів, гарантуючи розвиток вільного ринку й створюючи спеціалізовані фактори виробництва за допомогою цілого комплексу заходів: розвитку ринку праці, технопарків і програми центрів знань, транспортної системи, підтримки малого й середнього бізнесу, заохочення використання енергозберігаючих технологій і інших програм.

Часто регіональна конкурентоспроможність підтримується комбінацією компаній і організацій, пов'язаних між собою потоками знань, технологічними зв'язками й іншими взаєминами. Подібна група локалізованих економічних учасників отримала назву «кластер». Першим дане визначення для економічної сфери зробив професор Гарвардської школи бізнесу Майкл Е. Портер [3]. У роботах Енрайта М. доведено, що розвиток кластерів є одним із принципово важливих кроків на шляху до високорозвиненої економіки.

Кластерний підхід, як показує світова практика, є потужним інструментом для стимулювання соціально-економічного розвитку, що в остаточному підсумку веде до збільшення зайнятості, росту заробітної плати, підвищенню стійкості, конкурентоспроможності й ефективності національної економіки. Як приклад найбільш відомих кластерів можна привести концентрацію компаній в області інформаційних технологій у Силіконовій долині в США, телекомунікацій у Гельсінкі й ін.

Інтерес представляють результати досліджень ролі кластерів у розвитку інновацій, які проводилися з ініціативи Єврокомісії у 2010 р. в 25 країнах-членах ЄС, декількох країнах-кандидатах на вступ в Об'єднану Європу.

Опитування проводилося на базі 3528 компаній, що функціонують у кластерному середовищі, відібраних випадковим способом з 20994 фірм. Опитування, в основному, відбувалося серед топ-менеджерів компаній, безпосередньо приймаючі стратегічні управлінські рішення.

Результати проведеного опитування свідчать, що по кількості компаній, які діють у кластерному середовищі, лідируючі позиції займають Великобританія (84% компаній), Латвія (67%), Ірландія (64%), Італія (43%), Болгарія (35%) і Австрія (34%). В умовах твердої конкуренції й високого попиту на інноваційну продукцію компанії фокусуються на розробках і впровадженні інновацій. Велика частка кластерних компаній залучені в інноваційну діяльність: дослідження показують, що 60% компаній ЄС впровадили інноваційний продукт за останні два роки, і біля половини - інноваційну технологію.

Приналежність до кластерів у першу чергу сприяє формуванню конкурентних переваг компаній на місцевих і регіональних ринках (близько 2/3 компаній у ЄС підтвердили, що приналежність до кластера допомагає їм досягти цих ринків). Не менш важлива роль кластерів у поліпшенні конкурентоспроможності більшості компаній на національних ринках ЄС.

Підводячи підсумки вище зазначеного, слід зауважити, що інноваційні кластери є сучасною формою інтеграції підприємств, здатною підвищувати конкурентні переваги кожної компанії-учасниці кластера. Міжнародний досвід свідчить про високу ефективність функціонування даної форми. Перспективність створення таких кластерів в умовах України безсумнівна, оскільки вони доз-

воляють на основі об'єднання бізнесу, науки й органів влади істотно підвищити якість виробленої продукції і знизити витрати, що в даний момент є важливою й необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності української продукції на світовому ринку.

ВИСНОВКИ

Задекларований перехід економіки України на інноваційний шлях розвитку в умовах обмеженості ресурсів, у першу чергу фінансових, вимагає зосередження їх на найбільш перспективних напрямках, де імовірність досягнення конкурентного успіху є найбільшою. Вибір цих напрямків повинен здійснюватися на основі порівняльної оцінки достатності інноваційного потенціалу господарюючих суб'єктів.

Як свідчить практика, такого роду оцінки доцільно виконувати із застосуванням економіко-математичних моделей, на яких можна було б виконувати аналіз як на реальних процесах, але значно дешевше. Моделюванню процесу оцінки інноваційного потенціалу у вітчизняній практиці не надається належної уваги. Існуючі методичні підходи орієнтовані в основному на аналіз науково-технічного потенціалу інноваційного розвитку, однак це лише одна зі складових інноваційного потенціалу, що не може характеризувати всі його сторони.

Виходячи із цього, стає необхідною розробка теоретико-методичних підходів до моделювання механізму оцінки інноваційного потенціалу підприємства з урахуванням множини його складових: внутривиробничих (інтелектуальної, кадрової, технологічної, науково-дослідної) і позавиробничих (ринкової, інформаційної, інтерфейсної).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жаліло Я. А. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Я. А. Жаліло, С. І. Архієреєв, Я. Б. Базилук та ін. — К.: НІСД, 2006. — 120 с.
2. Геєць В.М.. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку: [монографія] / В.М. Геєць. — К.: Ін-т екон. прогнозування, Фенікс, 2003. — 1008 с.
3. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations: With a New Introduction / M.E. Porter N.Y. — NY.: The Free Press, 1990. — 855 p.
4. Аналітична доповідь центру Разумкова. Ключові проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні // Національна безпека і оборона. — 2004. — № 7. — С. 2-25
5. Алексеева К. А. Державна інноваційна політика в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки : дис. канд. наук з держ. управління: 25.00.02 / К. А. Алексеева — К., 2009. — 276 с.

УДК 330.45

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АПАРАТУ МОДЕЛЮВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Голованенко М.В.

Розглянуто проблеми та перспективи застосування апарату економіко-математичного моделювання для підвищення ефективності бізнес-процесів агропромислових підприємств України в умовах невизначеності.

Ключові слова: моделювання, невизначеність, оптимізаційні моделі, стохастична транспортна задача

Діяльність підприємств агропромислового комплексу (АПК) традиційно пов'язана з високим рівнем невизначеності через підвищену чутливість до впливу стохастичних погодних факторів на